

otázky a vygenerovat argumenty, které předchozí metoda nikoliv: opodstatnit, proč daná stavba vznikla a proč má své *genium loci*.

Přesto je možné v tomto směru považovat publikaci za kvalitně podaný a vyčerpávající souhrn informací, který čtenáři vykreslí mnohohrstevnatost problematiky zasazení novodobé stavby v centru historické zástavby. Dvacáté století lze oprávněně vnímat jako stavebně nejproduktivnější období v dějinách, které zasáhlo jak historická jádra měst, tak jejich periferie. Přes svá progresivní řešení a originální výraz, které přinášejí komfort širokým vrstvám, jej zastíňuje předchozí, neméně výbojně období architektury. Současnou společností všeobecně pozitivně přijímaná architektura historismu naplňovala obdobné cíle, s obdobnou razancí, ale v jiném stylu a za užití jiných prostředků. Nelehkého úkolu osvětlit opodstatněnost moderní stavby v historickém centru se autoři v publikaci zhostili důstojně, s erudicí sobě vlastní. Jejich dlouhodobá činnost na tomto poli dává karlovarské Vřídelní kolonádě, ojedinělé stavbě v českém a evropském kontextu, naději na celkovou stavební i společenskou rehabilitaci.

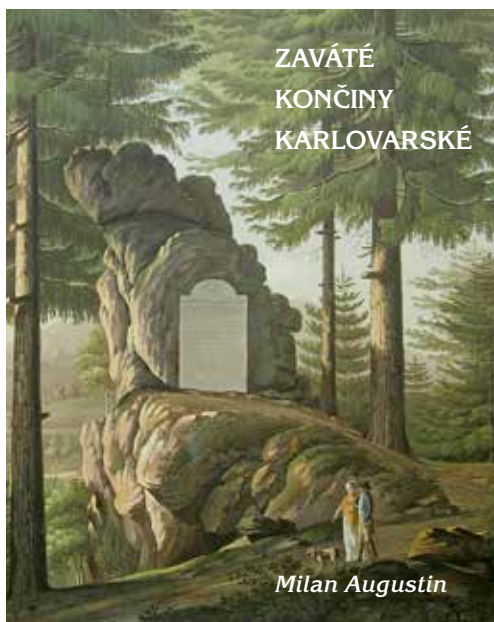
Zaváté končiny karlovarské

AUGUSTIN, Milan
ISBN 978-80-906208-9-6

Recenze, Lukáš Svoboda

Ke konci roku 2022 vydal Státní okresní archiv Karlovy Vary publikaci ředitele karlovarského archivu Milana Augustina o drobných zákoutích a objektech v lázeňském městě a přilehlých lesích. Po druhé světové válce bylo o Karlových Varech napsáno mnoho knih, které se věnovaly historii města, jeho slavným návštěvníkům a osobnostem, významným objektům, pomníkům, památkům, vyhlídkám, restauracím, altánkům, sochám i přírodním rozmanitostem. Tyto publikace jsou si často navzájem velmi podobné, čerpají ze stejných pramenů a odlišují se od sebe zpravidla jen formátem a obrazovou přílohou, ale někdy ani jimi. Téměř všechny jsou psány s nostalgií po dávno zmizelých časech, ztraceném „zlatém věku“ města, odváte idyle, která se již nikdy nevrátí. Z romantizujícího názvu recenzované knihy snad může čtenář nabyt podobného dojmu, ale jakmile ji otevře a začte se, zjistí, že je to dílo opravdu odlišné a svým pojetím ojedinělé. I když je autor duší velký romantik, je především historik a pečlivý archivář, který se sice nad krajinou lázeňského města a jeho pamětihodnostmi umí zasnít, ale při svém psaní klade v první řadě důraz na historická fakta, podložená archivními prameny a odbornou literaturou. Tyto zdroje ještě konfrontuje přísným kritickým myšlením a svou zkušeností obyvatele města. Výsledkem je svěží dílo, zabývající se sice „zavátými končinami karlovarskými“, ale zároveň přinášející mnoho nových informací o vzniku a vývoji města, o budování lesních promenád, o altáncích a lavičkách, významných lázeňských hostech a také o fungování městské samosprávy. To vše je zpestřeno básněmi lázeňských hostů, neznámými historkami a vtipnými glosami.

Knihla je rozdělena do dvou částí. V první autor vysvětluje pojem „karlovarská zákoutí“ a zdůvodňuje, proč zvolil právě toto téma. Předkládá zdroje, z nichž čerpal – jedná se především o písemnosti z karlovarského archivu, starší německou vlastivědnou literaturu i odbornou českou literaturu vydanou po druhé světové válce. Zevrubně popisuje vznik a vývoj karlovarských promenád a drobných objektů. Uvádí jména těch, již za jejich výstavbou stáli a financovali ji. Neopomíjí zmínit přístup představitelů města k těmto objektům a způsob péče o ně v průběhu více než dvou set let. I člověk, který se dlouhodobě a podrobně zabývá historií města, je nezdědka překvapen předkládanými informacemi, dosud nikde nepublikovanými nebo nezasazenými do kontextu. Velice

Obr. 1. Obálka publikace *Zaváté končiny karlovarské*

zábavně působí i zmínka o již skoro zapomenutém fenoménu lázeňských lesů, jímž byly lesní toalety (neuvěřitelných 117). Nechybí jejich popis, několik plánek, fotografie a stručný výklad o jejich údržbě a personálu, který se o ně staral.

Druhá část knihy již představuje oněch šestatřicet „zavátých končin karlovarských“. Řazeny jsou chronologicky, jak byly postupně od 18. až do 20. století zakládány. Lokaci těchto míst zachycuje plánec města na konci publikace, kde jsou zaneseny a očíslovány podle svého pořadí v knize. Zmiňme alespoň tři z nich. Vybral jsem dvě místa, o nichž nemusí vědět ani velký znalec místních dějin, a jedno, které znají snad všichni. První lokalita je i v knize uvedena na prvním místě, pod názvem „Karlovarská iluminace“ (německy „Illumination“ nebo také „Illuminations-Platz“). Jednalo se o velké světelné nápisy, které se od konce 18. století až po čtyřicátá léta 20. století umísťovaly pomocí různých konstrukcí na příkré karlovarské svahy. Nejčastěji nad Český a Saský sál, tedy nad dnešní Grandhotel Pupp. Dalším, avšak méně využívaným místem byl svah pod Třemi kříži. Iluminace nejčastěji oslavovaly významné návštěvníky města nebo různé přelomové události. Poslední z iluminací představovaly různé symboly, například v roce 1929 karlovarské Vřídko. Ze současných obyvatel města nebo jeho návštěvníků má o těchto světelných textech či obrazcích opravdu málokdo povědomí a díky publikaci historika a archiváře Augustina se nyní nabízí možnost se o nich dozvědět. Autor předkládá v obrazové příloze i náčrtky a fotografie těchto originálních prvků, mezi nimi třeba i současnou fotografii posledního fragmentu někdejší konstrukce v podobě kamenného, nebo snad betonového patníku s uraženou kovovou tyčí. Kapitulu uzavírá autor vlastní krátkou básní, jež je sice nostalgickou, ale ne kýčovitou připomínkou této ztracené karlovarské atrakce. Druhou „zavátou končinou“, kterou zde chci zmínit, je tzv. *Sedátko přátel* (německy „Sitz der Freunde“ nebo „Freundschaftsitz“), které se nacházelo v ohbí řeky Teplé při cestě z Karlových Varů do Březové, v dnešní ulici Slovenská naproti tenisovým kurtům v Gejízrparku. Jak uvádí autor, toto romantické zákoutí existovalo ještě po druhé světové válce. Do dnešních dnů se po tomto místě nezachovalo vůbec nic, jelikož muselo ustoupit rozšíření silnice spojenému se zajištěním skalního masivu. Jak název napovídá, šlo o místo k posezení. Byla tu lavička, která stála před vyhlazenou skálou, na níž se nejdříve psaly barvou pamětní texty a později osazovaly pamětní tabule. *Sedátko přátel* je spojeno s lázeňskými hosty, ruským hrabětem Alexejem Grigorijevičem Orlovem a hrabětem Albertem Christianem Heinrichem von Brühlem. Kniha důsledně dbá na přísnou faktografii a veškeré důležité informace i data jsou uvedeny

v poznámkovém aparátu za každou kapitolou, přesto je nutno v případě *Sedátka přátel* zmínit jednu drobnou nepřesnost či překlep, a to chybné datum u první zmínky o sboru karlovarských střelců. Uveden je rok 1631, ačkoliv první stanovy nejstaršího spolku ve městě byly vydány o rok dříve, tedy v roce 1630. Poslední lokalitou, kterou jsem pro tuto recenzi vybral, je altán Bellevue, nacházející se na bývalém popravišti. Autor představuje jak historii samotné besídky, tak místa, jemuž se v dobách minulých lidé spíše vyhýbali, než aby si odtud užívali krásný výhled na město. Přibližuje také karlovarské soudnictví a hrdelní právo v minulosti. Připomíná fungování městského soudu a půjčování kata pro výkon trestů z Chebu nebo Jáchymova, i s výčtem finančních nákladů s tím spojených. Čtenář tak nahlédne do tehdejšího fungování městské správy, pravidel a zákonů, což jej obohatí o další znalosti místních dějin. V této kapitole autor zmiňuje i další dvě karlovarské pamětihodnosti v blízkosti altánu, sochu Neposkvrněného početí Panny Marie a kamenný kříž u křižovatky ulic 5. května a Hřbitovní. V případě kříže zpochybňuje dobu jeho vzniku, a to není jediné vyvrácení mýtu či legendy spjaté s karlovarskou památkou či místem. Veškerá tvrzení jsou podložena nebo je vysvětleno, jak k nim autor dospěl. Bourání zažitých mýtů je, kromě mnoha nových informací k historii města, dalším výrazným přínosem této knihy.

Kniha *Zaváté končiny karlovarské* z pera (či klávesnice) Milana Augustina by neměla chybět v knihovně žádného milovníka Karlových Varů, ať už je jím obyvatel lázeňského města nebo návštěvník. Jak jsem uvedl na začátku, je to opravdu svěží dílo, které vzdělá nejen v dějinách města, v jeho historiografii, genealogii šlechtických rodů, jež zde pobývaly, nebo seznámí s mnoha osobnostmi spjatými s městem. A také pohladí po duši, aniž by šlo o dílo sentimentální či nevkusné. Vytknout by se dala jen absence seznamu literatury a zdrojů, ačkoliv jsou za každou kapitolou uvedeny odkazy na archíválie a písemnosti. Čtenář by tak mohl mít veškeré zdroje ke knize pohromadě a mohl by se inspirovat k jejich studiu a četbě. Tato výtka je však vzhledem k velmi přínosnému obsahu publikace samotné spíše malicherná.